

Felip d'Anglesola

*President de la Generalitat
de Catalunya
(gener-desembre de 1380)*

Dr. JOSEP M. SANS TRAVÉ
Acadèmic

Foren els Anglesola membres d'una de les famílies aristocràtiques més antigues i rellevants de la Catalunya Nova, establerts precisament al lloc d'Anglesola, essent el seu fundador Berenguer Gombau. A aquest cavaller, emparentat amb els vescomtes de Barcelona, els comtes germans Ramon Berenguer II i Berenguer Ramon II li concediren el 1079 el lloc del qual va prendre el nom.

FELIP D'ANGLESOLA

A la doble pàgina anterior:
Claustre de la catedral de Tarragona, en el qual Felip d'Anglesola hi habità com a sagristà de Tarragona

En aquesta pàgina:
Plaça de l'església d'Anglesola, presidida pel temple dedicat a Sant Pau de Narbona d'Anglesola (s. XVI)

ELS ANGESOLA, UNA NISSAGA IMPLICADA EN EL GOVERN DEL PAÍS

La seva valentia militar i destresa en el domini de les armes i la seva fidelitat personal als comtes barcelonins van vincular intensament aquesta nissaga amb els comtes catalans, de manera que diversos dels seus membres van participar en totes les empreses d'ampliació del territori comtal català: diversos Anglesola estigueren presents en les campanyes de Ramon Berenguer III i diversos plançons de la família col·laboraren en les conquestes feudals de Tortosa el 1148 i de Lleida el 1149, on, com els altres participants, van rebre compensacions en terres i drets per part de Ramon Berenguer IV. Així mateix, molt sovint membres d'aquesta família estaven al costat dels comtes i comtes reis catalans, ja sigui a la seva cort en qualitat de curials o de consellers dels prínceps, ja sigui en els seus desplaçaments pel territori dels seus dominis.

ELS ANGESOLA, BENEFACTORS I HOMES D'ESGLÉSIA

Una família tan noble com els Anglesola i amb tantes branques importants no cenyí la seva presència només en la vida civil, política i militar del país sinó que l'amplià també al món eclesiàstic. Primer, com a benefactors de centres religiosos propers al lloc on constituïren el seu patrimoni inicial, Anglesola, i després ingressant alguns dels seus plançons en aquestes comunitats religioses o bé seguint la carrera eclesiàstica secular en capítols catedralicis, on, ben aviat, el seu cognom els facilità l'obtenció de canongies o bé, fins i tot, de seus episcopals.

Els Anglesola foren importants benefactors del monestir de Poblet quan el cenobi donava les seves primeres passes en les dècades dels cinquanta i els seixanta del segle XII. D'altra banda, Berenguera d'Anglesola, casada amb Guillem III de Cervera,

tingué un paper destacadíssim en la consolidació de la comunitat cistercenca de Vallbona ja que gràcies a la seva intercessió l'abadessa de Colobrers es va desplaçar a Vallbona per dirigir aquesta comunitat dins els costums cistercencs, després de la mort del fundador, Ramon de Vallbona, el 1176. Havent enviutat, aquesta noble dama residí fins i tot temporades en el monestir que s'estava bastint i col·laborà econòmicament en la seva consolidació, tot i que no professà mai com a religiosa. No endebades, però, la seva filla Eldiarda d'Àger presidirà el monestir de l'Urgell com a abadessa entre 1232 i 1242, i diversos plançons femenins dels Anglesola ingressaren en aquesta comunitat, i van arribar a dirigir-la com a abadesses en els moments més florents del cenobi -com Eldiarda d'Anglesola (1246-1259), Blanca d'Anglesola (1294-1328), Berenguera d'Anglesola (1348-1377), Sibilla d'Anglesola (1377-1379), i Saurena d'Anglesola (1379-1392). Les traces en ziga-zaga de l'escut dels Anglesola apareixen amb profusió en algunes de les construccions més característiques del cenobi, encara avui visibles, com ara als finestrals de l'ala nord gòtica del claustre, la monumental porta d'ingrés de la sala capitular o el cimbori gòtic de damunt l'església.

Altres plançons d'aquesta nissaga foren destinats a canongies de les diverses catedrals diocesanes -un pas gairebé necessari per aconseguir càrrecs superiors- que

alguns aconseguiren i arribaren a ser bisbes i a regir les diòcesis d'Urgell, Vic i Girona. D'altres fadrins, precisament pel fet que els Anglesola foren importants benefactors d'aquests ordes, ingressaren en els ordes militars de l'Hospital i el Temple, on exerciren també càrrecs directius o de responsabilitat.

LA PARTICIPACIÓ PRIMARENCA DELS ANGESOLA EN LA DIPUTACIÓ DEL GENERAL

La Diputació del General o Generalitat de Catalunya va néixer com una comissió delegada de la Cort General per recollir el donatiu aprovat en l'esmentada assemblea. La primera vegada que oficialment es nomenaren uns responsables com a "diputats" de la institució fou durant la celebració de la Cort de catalans a la ciutat de Cervera l'any 1359. Aquí per recollir el donatiu s'elegiren diversos membres dels que havien participat a l'assemblea, entre els quals destaca ja la figura del noble Ramon d'Anglesola, designat d'entre els dotze consellers del braç militar. No havien de passar massa anys que un altre noble Anglesola, ara serà Galceran, integrà el govern de la Generalitat ja que a la cort general de Montsó de 1376 fou elegit oidor de comptes pel braç militar, de manera que formà part del govern de la institució que fou presidida per un eclesiàstic, també l'urgellenc fra Guillem de Guimerà.

FELIP D'ANGLESOLA

Retaule gòtic (s. XIV) o compartició central de l'altar de la Verge d'Anglesola, atribuït al Mestre d'Anglesola (106,7 x 245,1 x 19,7 cm). Actualment es troba al Museum of Fine Arts, de Boston, Massachusetts (USA) © License of Museum of Fine Arts, Boston.

FELIP D'ANGLESOLA, 8è PRESIDENT DE LA GENERALITAT

El tercer plançó de la família Anglesola que ocuparà el càrrec més important de la institució cabdal catalana fou Felip d'Anglesola, elegit durant la celebració de la cort de Barcelona de 1379-1380. En la seva qualitat de diputat pel braç eclesiàstic esdevingué president de la institució, essent, així, el vuitè en el còmput oficial.

No coneixem avui per avui gaires detalls de la vida d'aquest eclesiàstic. Amb tot, se sap que havia nascut a Anglesola i que era fill dels senyors d'aquest lloc, Berenguer d'Anglesola i la seva dona Faïdida. Des de petit, com que no era l'hereu, els seus pares l'havien reservat per a la carrera eclesiàstica, i li donaren una educació apropiada a la futura professió, que deuria completar amb la formació universitària -probablement a l'Estudi General de Lleida, on es llicencià en la branca jurídica. Aquesta acurada formació, així com el prestigi familiar, propiciaren que ben aviat Felip d'Anglesola aconseguís una canongia a la catedral de Tarragona.

FELIP D'ANGLESOLA, UN HOME DE CARÀCTER

De la seva etapa com a canonge de la Seu tarragonina, on aconseguí la dignitat de sagristà, coneixem uns fets que palesen el temperament fort característic del seu llinatge. En aquella època la major part dels canonges eren fills cabalers de les nissagues aristocràtiques i nobiliàries del país. D'altra banda, no tots estaven ordenats sacerdots, de manera que les seves actuacions i reaccions s'assemblaven molt sovint més a les dels militars que a les pròpies dels eclesiàstics. De manera freqüent es donava també la circumstància que integraven la comunitat canonical membres d'una mateixa família, ja fossin germans, oncles, nebots o d'altres parentius col·laterals.

A final del segle XIV el Capítol de la seu tarragonina acostumava a fer les seves reunions a la famosa Capella del Corpus Christi del claustre de la catedral, on avui hi ha instal·lada una part del Museu Diocesà. S'esdevingué un succés que per la seva greuges fou enregistrat en les cròniques i documents de l'època. A la reunió del Capítol del dia 8 de juliol de 1361 es presentà el vicari general per sol·licitar en nom de l'arquebisbe Pere de Clasquerí, el qual es trobava indisposat, l'ajornament de l'elecció del substitut d'un canonge traspassat atès que el prelat tenia molt d'interès a ser-hi present. Malgrat que el paborde Maties Alenyà -de la família de mercaders ennoblits Alenyà de Montblanc i que, en la seva qualitat de preposat del capítol, a banda d'exercir en nom del prelat la jurisdicció civil i criminal de la ciutat de Tarragona i el Camp, tenia la responsabilitat de procurar les viandes per als altres canonges- estigué d'acord a acceptar el prec de l'arquebisbe, el canonge sagristà Felip d'Anglesola votà en contra de la petició del prelat al·legant que no per donar gust a l'arquebisbe el Capítol havia de perdre el seu dret de poder-se convocar sense la seva assistència. La votació nominal dels eclesiàstics anava seguint en la línia marcada pel paborde fins que en arribar el moment de donar el seu vot el canonge obrer de la catedral, Bernat d'Albi, apartant-se del tema principal retragué i es queixà del paborde que per menjar els donés pa elaborat amb deixalles de gra -"porgueres" diuen les cròniques- i vinagre en lloc de pa blanc de blat i vi bo. Tradicionalment s'ha vinculat sovint el règim gastronòmic dels canonges a una bona taula acompanyada d'un vi excel·lent, característiques que, segons sembla, el montblanquí -excessivament garrepa o potser perquè els ingressos del capítol en aquell temps eren molt minsos i no permetien oferir amb generositat uns bons aliments- havia negat als seus germans de religió.

ANGLESOLA

Imatge de Sant Pau (s. XII) atribuït a Ramon de Bianya. Juntament amb la de Sant Pere, procedeixen de l'antiga església romànica. Aquestes escultures estan ubicades a la façana de l'església de Sant Pau de Narbona d'Anglesola.

La Veracreu d'Anglesola l'església d'Anglesola custodia d'ençà d'època medieval una creu-reliquiari recoberta de làmina d'or, originària de Jerusalem, i datada de vers 1170. És una peça gairebé única, ja que només se'n coneixen dues més amb aquestes característiques: la creu de Carboeiro, a Santiago de Compostela, i l'Estauroteca, del Museu del Louvre de París.

SANTA MARIA DE VALLBONA

Mènula de la capella del Corpus Christi de l'església del monestir, amb l'escut dels Anglesola, atribuïda a Guillem Seguer, escultor montblanquí del segle XIV. Antigament en aquesta capella s'hi trobava el Retaule del Corpus Christi atribuït al Mestre de Vallbona de les Monges (potser també Guillem Seguer) documentat entre 1341-1348, actualment al MNAC.

Capitell del claustre gòtic amb els escuts dels Anglesola.

Un nebot del paborde, Berenguer d'Alenyà, també canonge i sotsantor de la Seu tarragonina, en defensa del seu oncle Maties, replicà al protestatari que, atès el seu origen i condició familiar, no hauria menjat un pa millor ni begut un vi més bo a casa del seu pare. Aquesta resposta tan poc caritativa i de tan inusitada superbia i poca consideració vers el canonge queixós motivà una greu discussió i un potent aldarull acompanyat de crits i insults entre els diversos canonges que assistien a la reunió. A més, el sagristà acusà el dit sotsantor de provocar sovint inquietuds i aldarulls en el Capítol.

UNA BATUSSA DINS EL CLAUSTRE DE LA CATEDRAL DE TARRAGONA

Felip d'Anglesola, indignat davant la situació i el mal capteniment del canonge montblanquí, recriminà la seva conducta tan descortesa i feridora, de manera que en la discussió se li acostà i, arribant a les mans, li clavà un cop de puny, expressió excessiva però natural del seu caràcter un xic colèric i intemperant.

No s'acabà aquí la brega perquè Berenguer d'Alenyà, ferit en el seu cos i sobretot en el seu honor i orgull, abandonà el capítol i al defora del claustre agafà l'espasa que portava un criat seu, i tornà a entrar a l'estança amb l'arma desembeïnada per atacar Felip d'Anglesola.

El seu germà Galceran d'Anglesola, també canonge i present a la reunió, prengué l'espasa que portava sota l'hàbit el primer canonge que s'havia queixat del menjar. La Capella del Corpus Christi es convertí en un teatre d'esgrima entre els dos contendents: Berenguer i Galceran. Per ajudar a aquest darrer, Felip d'Anglesola sortí també de l'estança a la cerca de l'espasa que portava un criat seu que esperava al claustre de la catedral. No li calgué intervenir, però, en la lluita ja que el seu germà Galceran -avesat com tots els Anglesola al maneig de les armes- havia reduït Berenguer d'Alenyà, tot traient-lo a estocades fora de la capella i perseguint-lo després pel claustre fins a la sagristia, on reduït caigué a terra, ferit al coll i en un braç.

La resta de canonges que no varen participar en la brega, davant el caire violent en què havia acabat la queixa inicial, optaren per fer-se escàpols pel claustre i s'amagaren a les seves respectives residències. Els dos Anglesola, tement la represàlia dels ofesos i també l'actuació de càstig de l'arquebisbe, atès que havien comès un enorme sacrilegi pel fet de vessar sang en un lloc sagrat i de maltractar violentament una persona eclesiàstica, s'amagaren, juntament amb els seus criats, al campanar de la Seu, lloc on podien defensar-se almenys temporalment de qualsevol agressió dels seus enemics i els seus sequaços.

MONTBLANC

Nau central i absis de l'església gòtica de Santa Maria de Montblanc. La tercera capella de l'absis, a la banda esquerra de la fotografia, correspon a la família Alenyà. A aquesta capella li fou atorgat l'any 1334 el benefici dels sants Jaume i Felip pel testament d'Arnau Alenyà. (J. Felip)

Escut dels Alenyà a la capella que hem descrit.

L'ACTUACIÓ DE L'ARQUEBISBE PERE DE CLASQUERÍ

L'arquebisbe, passats ja els fets i recollits els Anglesola a les seves cases, els feu prendre per jutjar els actes sacrílegs que havien protagonitzat. Amb aquesta provisió del prelat els ofesos i afectats, és a dir, els Alenyà, no en tingueren prou, de manera que ordiren amb els seus vassalls i amics un complot per assassinar o almenys inferir molt de mal als seus adversaris, els Anglesola.

Els sicaris al servei dels Alenyà, provinents del lloc de la Selva, d'on era senyor el paborde, i també de Tarragona, i presidits per un altre nebot anomenat Guillem d'Alenyà, no pogueren localitzar els dos Anglesola, que optaren per estar un temps desapareguts i amagats per tal d'evitar la represàlia dels Alenyà. Aquests darrers, amoïnats perquè els seus adversaris s'havien fet invisibles, abocaren el seu enuig en els servidors dels seus enemics, de manera que al vespre del mateix dia del succés, trobant dins la catedral un dels criats dels Anglesola, el que precisament al matí havia ofert l'espasa al canonge sagristà, mentre es resaven les completes, el mataren. Aquest fet provocà un gran tumult entre els assistents a la funció litúrgica, amb tant d'aldarull que la cridòria arribà a oïdes del prelat, de manera que baixà a la catedral, tot fent tancar les portes i atrapar i detenir quasi tots els agressors sacrílegs, que acabaren empresonats al castell arxiepiscopal, on restaren arrestats molt de temps. Assabentat el monarca Pere III del trist succés i de la mort a la catedral de Tarragona del servidor dels Anglesola, volgué prendre mesures de represió contra els delinqüents i criminals tot enviant

a Tarragona Berenguer d'Abella, portant veus del Governador a Catalunya, un dels personatges més alt de la Cort Reial perquè s'informés del que va succeir i castigés els culpables. Arribat a Tarragona l'oficial reial, demanà al prelat els presos, petició que Pere de Clasquerí denegà al·legant que li pertanyia al prelat l'exercici de la justícia atès que el delictes havia estat un sacrilegi i atès també que uns i altres eren criats d'eclesiàstics, sobre els quals, d'acord amb les concòrdies signades entre els seus predecessors i els del monarca, el jutge competent era l'arquebisbe.

Com que el monarca insistia tossudament que el cas havia de ventilar-se davant la justícia reial, al final se cercà el concurs de dos àrbitres perquè declarassin qui dels dos havia d'assumir el cas, els quals sentenciaren que la causa per raó del crim pertanyia a la jurisdicció comuna del rei i l'arquebisbe. L'assumpte, finalment, acabà afectant tots els implicats: quatre dels sicaris foren jutjats i sentenciats pel greu crim comès a ser penjats; i els dos Anglesola anaren a parar un temps a la presó de l'arquebisbe, el

Capella del Corpus Christi de la catedral de Tarragona, actualment forma part del Museu Diocesà. En una reunió del Capítol, el 8 de juliol de 1361, hi tingué lloc l'incident que el text descriu, entre els Anglesola i els Alenyà.

qual, d'altra banda, encomanà la solució de la causa dels dos eclesiàstics, el novembre de 1362, al bisbe de Tortosa, que, segons sembla, dictà una sentència molt moderada, ja que Galceran d'Anglesola l'abril de 1363, alliberat de la presó, actuava en una causa judicial que li havia encomanat el prelat.

Diversament esdevingué al paborde Maties Alenyà, origen i causant de l'aldarull i el consegüent tumult, que fou denunciat pels Anglesola, els quals aconseguiren també la delació dels altres canonges, acusant-lo de la mala administració de la pabordia. El prelat inicià una causa contra el canonge que culminà en la seva destitució i condemna per mala gestió, i fou obligat, a més, a restituir als canonges el que els havia estafat en concepte d'alimentació. Atès, però, que Maties Alenyà era capellà del papa, per qüestions de tipus eclesiàstic estava exempt de la jurisdicció del prelat diocesà. Emparat en aquest privilegi, el montblanquí portà el cas a la Cúria Apostòlica d'Avinyó, i va obtenir del papa Urbà V la restitució de l'administració de la pabordia. Els canonges, en rebre els corresponents mandats apostòlics, d'acord amb l'arquebisbe, determinaren enviar dos procuradors a Avinyó per seguir la causa. Assabentat el rei de l'assumpte i preveient un plet molt llarg, convocà les parts que l'afer fos encomanat a dos àrbitres, el canonge i ardiaca de Vilaseca, Bernat Rufaca, i el montblanquí Jaume Conesa, secretari del rei, els quals declararen que el paborde havia exercit una mala gestió del patrimoni de la pabordia i que havia estafat en el menjar els canonges i altres comensals, tot condemnant-lo a donar una gran suma de diner als esmentats, havent de recuperar, però, la dignitat canonical. Amb aquesta sentència arbitral acabà el plet que havia enfrontat inicialment els Anglesola i els Alenyà i, de retruc, tots els canonges i comensals del Capítol de la Seu de Tarragona.

L'OBLIT DE L'INCIDENT I L'ELECCIÓ COM A DIPUTAT ECLESIASTIC DE FELIP D'ANGLESOLA A LA CORT DE BARCELONA DE 1380

Tot i la gravetat de l'episodi, aquest no marcà el futur de la carrera eclesiàstica i política dels dos Anglesola, ben al contrari, sembla que la seva actitud intrèpida i valenta augmentà la bona fama dels dos eclesiàstics, ja que Galceran fou elegit com a oïdor de comptes el 1376 a la Cort de Montsó, i el seu germà Felip, diputat eclesiàstic, al cap d'uns anys, el 1380, a la Cort de Barcelona i, en conseqüència, president de la institució. De ben segur que influí també en la seva elecció com a diputat eclesiàstic la bona relació que Felip d'Anglesola tenia amb el monarca Pere III, com ho palesa el fet que en diverses ocasions el Cerimo-

nios sol·licités al papa la promoció del canonge a la dignitat episcopal i que, fins i tot, en la petició d'un cardenal català a la Santa Seu, d'entre els quatre candidats que va presentar hi havia el nom de Felip d'Anglesola. Cal suposar que la mort -potser prematura- tallà l'ascensió del nostre personatge a càrrecs eclesiàstics més alts i de més relleu.

Com que els diputats tenien l'obligació de residència a Barcelona, Felip hagué de traslladar-se des de Tarragona a la capital. La seva tasca principal consistí, juntament amb els altres diputats i oïdors, a manllevar dels banquers de la ciutat els cabals del "donatiu" de 150.000 lliures aprovat per les corts i destinat a la conquesta de Sardenya, oferir-los les garanties necessàries per al seu cobrament i supervisar els ingressos de la institució, tot aprovant i signant els rebuts i la resta de documentació que afectava a l'administració diària de la institució que presidia. Una tasca també molt important que els tocà dur a terme als nous diputats i oïdors fou la de cercar i designar les persones que havien de substituir els anteriors col·laboradors de la institució, tant a nivell de Barcelona com en els diversos llocs del territori on es percebien els impostos de les "generalitats" que gravaven la fabricació de teixits i la importació i exportació de diverses mercaderies. La seva tasca com a president de la Generalitat durà escassament un any perquè Felip morí a finals de 1380, mentre exercia el càrrec, i va ser substituït el gener de 1381 pel canonge barceloní Pere de Santamans.

LA DESTINACIÓ DELS SEUS BÉNS

Els diversos càrrecs exercits per l'eclesiàstic li proporcionaren una fortuna gens menyspreable. No coneixem, però, la destinació dels béns que deixà Felip d'Anglesola en morir perquè no hem trobat el seu testament. Suposem, atès que deuria ser una persona amb una situació econòmica força pròspera, que seguint la tradició familiar, una part del seu patrimoni personal deuria ser destinat a afavorir institucions religioses, potser, en primer lloc, la pròpia institució canonical tarragonina a la qual pertanyia; també, se'n degueren beneficiar els monestirs cistercencs de Poblet i de Vallbona, centres als quals tradicionalment havien afavorit els Anglesola. Cal suposar també que en deuri ser beneficiaris alguns parents -germans o nebots anglesolins- i molt probablement algunes institucions religioses de la població, potser algun altar o capella de l'església parroquial als quals hi deuria tenir una especial devoció, i potser també el convent hospital que els seus avantpassats havien fundat dins la població i que en aquells anys encara regien els trinitaris. ■

